

Александар Фјодорович Воронцов

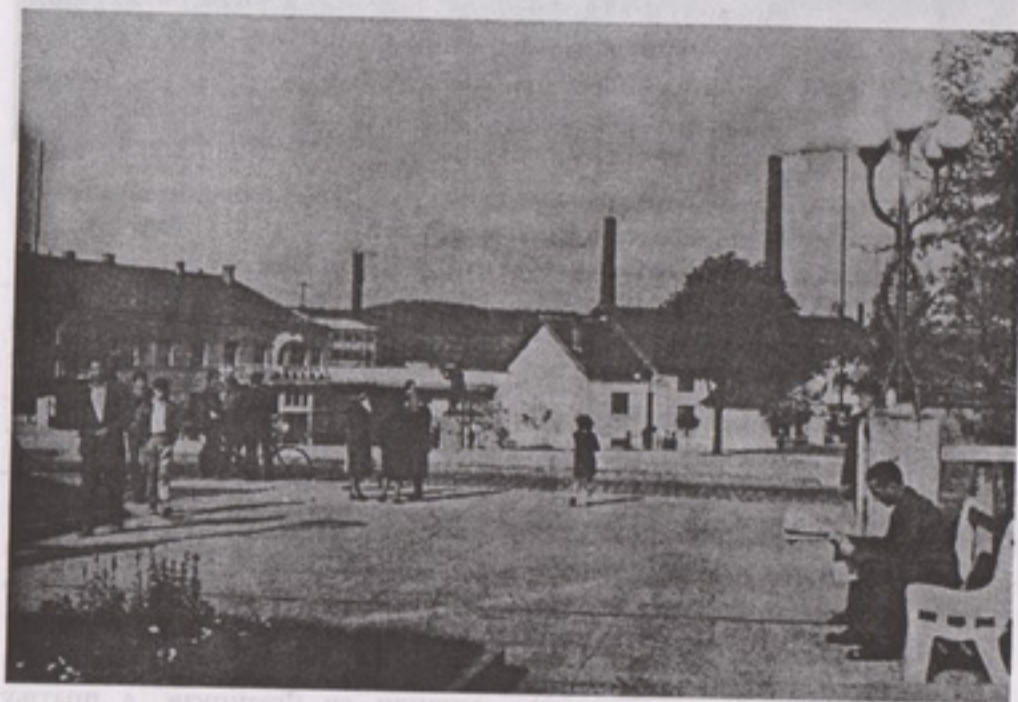
Бор – живој и сећања саја о Воронцовима (одломак)

Веш сам рекао да је изнад моје куће, тик уз нашу башту, пролазила главна цеста за град. Тамо у граду је било све важније што је за житеље Бора у то време нешто значило.

Ту прво мислим на пошту, све врсте дућана, главна пијаца, биоскоп „Победа“, у то прво време и фудбалско игралиште код Ватрогасног дома испод Дирекције, железничка станица, апотека, књижара, Фото Митић-радња, Ледара, Јусуфова посластичара и тако даље. Наравно, ту су биле и све друге радње разних занатлија, као што су ковачка, браварска, лимарска, часовничарска, месараница и остале. Посебно морам да споменем градски трг и штрафту, те и све оно остало, што је Бор чинило малим градом, сличним свим таквим паланкама у Србији, али ипак и доста посебним, на онај рударски, специфичан начин.

На пример, оне реке људи што су се рано ујутру, око пола шест, поподне око пола два и увечер око пола десет, сливале према капијама за улазак у разна предузећа од којих се тај гигант састојао, као и возови који су долазили из правца Метовнице и довозили раднике. А, наравно, после пола часа, опет све изнова, али само у обрнутом смеру, река оних који су се, из тек завршених смена, враћали кућама.

Никако не смем да изоставим експлозије на Дневном копу у Гропи, где се експлозивом вршила припрема материјала за наредну смену, а од тих експлозија се тресао читав град у правилним временским размацама и то пре почетка смене, после четири сата рада и пред крај

Сѣари централни шпрт са биоскојом „Победа“, ДТВ „Партизан“ и димњацима, симболом Бора у позадини

смене, односно почетак следеће, а радило се у већини погона у три смене по осам часова. Те експлозије, од којих вам је дрхтало цело тело, а посебно срце, сирене које су завијале у два наврата пред почетак неке од смена, као кад је била опасност од авиона у рату, а орила се страшним урликањем целим градом, онај дим који је куљао из два велика димњака и много мањих, ширећи сумпорни задах градом и околином, били су карактеристика, и на неки начин симбол, нашег драгог Бора.

Помоћу неколико слика старог Бора, покушаћу да подсетим на тадашњи изглед тог задимљеног, али драгог градића, у који се, ма где живели, понекад ипак вратимо, жељни да сретнемо своје старе пријатеље и да још једном прошетамо улицама за које нас вежу толике успомене.

Од Нове колоније према центру града, ишло се том главном цестом поред моје прве школе „Вук Караџић“, испод које се цеста оштро увијала и правила велику и оштру кривину са високим бетонским мостом у средини. Потом је, окренувши се назад за скоро 180 степени према граду и пролазећи поред Градског одбора са горње и Ледаре са доње стране, улазила у град, одакле је почињала улица Моше Пијаде.

За нас из Нове колоније и још даљих делова Града према Четвртном километру, постојала је и пречица за центар града, а коју смо ми називали „кроз поток“, што је значило, да ћемо, код фризерске радње мајстора Кечкера, скренути до куће попа Милорада, а онда лево, низ велику стрмину, кривудаваом стазом до потока, па преко слабог

Велика кривина испод школе „В. Караџић“ и сџари мостџ испод коџа је „урлао“ Борски џошџок у време великих киша. Лево у даљини, види се Градски одбор а џреко џушџа је Ледара. Данас – Градски џарк и џараже.

мостића уз брдо, па опет на главну цесту и то код гвожђаре, преко пута чувене Јусуфове посластичаре.

Та пречица је у сећањима свих старијих Борчана, јер смо се њоме сви често служили, пуно скраћујући пут према центру града. Кад би пала киша, а посебно зими, кад падне снег, то је био врло опасан и несигуран пут, посебно за старије особе и тек сад ми падају на памет хиљаде јурњава моје мајке низ те заиста опасне стазе, док је журила на посао, којим је хранила мене и школовала Кољу.

Да би зло било још веће, кад би пао снег, ми млађи смо одмах журили на те стрме стране и клизали се небројено пута и на тај начин углачавали лед и повећавали могућност људима да падну, а кад би неко одлетео на леђа, ми би се са стране кесерили и онда опет клизали, да стаза буде још клизавија. Наши остарели родитељи нам при томе нису падали на памет.

Главна цеста је, по проласку кроз центар, прелазила железничку пругу на месту званом „Рампа“ јер се при проласку воза спуштала рампа, која је спречавала да се догоде несреће, и настављала поред

Дирекције и фудбалског игралишта, па пролазећи поред Вајфертовог улаза у Јаму рудника, па поред сале „Јама“ настављала према Бор-селу, из кога се и развио овај тадашњи Бор о коме и пишем, а у даљини се видели планина Стол и село Кривељ.

Што се тиче пруге и воза, то је био малени „Ђира“ како смо га, из милоште или ругања звали, мислећи

„Путџ џреко џошџока“ - чувена џречица коју су људи са Друјџџ километџра и Нове колоније корисџили за одлазак у Град или на џосао. Ми „манџуџи“, смо је зими клизањем џлачали, џа се џосле смејали ономе ко џу џадне

при том, прво на његову спорост, поцрнелост путника и околиша где год је пролазио, а свакодневно је, у више наврата и у оба правца, дридао дуж целог града, уским колосеком, којим се ишло преко Метовнице, све до Зајечара, где се преседало у воз Београд–Ниш на прузи нормалног колосека, одакле се могло пут Софије, Скопља и Атине, те према Београду, Загребу, Љубљани и Паризу, а по потреби и до Лондона као и на север према Будимпешти и даље, „где смо иначе сваки час због нечега ишли“. Шалим се наравно, јер се у то време веома мало путовало, а посебно не из туристичких разлога.

До Метовнице и Тимока возња је била дуго година бесплатна, а возило се углавном у фургонима, оним истим у коме су Немци превозили Јевреје и стоку, па су се још звали и сточни вагони. Но, нама није сметала возња у тим фургонима, било је важно да је бесплатна и да смо тако стизали до Тимока, где се могло купати и уживати у чарима излета. „Ђира“ је возио споро, посебно у том правцу, јер је била узбрдица и на неким местима си слободно могао изаћи и полако пресећи кривину и тамо

Усек ђруле са мостом са кога је ово снимљено, кад се крене из Бора и ђрође рамиа

га опет сачекати и без проблема ускочити, јер је скоро милео.

Тај воз је углавном био намењен превозу произведеног бакра и пирита, те радника из околних села од Бора до Метовнице, па и даље према Зајечару, а возио их је бесплатно, прво јер су то били фургони, друго, плате су им биле мале, па им је на тај начин смањен трошак за превоз. Иначе и тада, а посебно касније, од смрада одеће тих радника, њихових чизама или гумених патика, у том возу је било врло тешко издржати. Жене су често повраћале и то је представљало велики проблем кад бисмо се упутили на радосно очекивани излет.

Услови за хигијену односно купање у предузећу су били слаби, тако да су се људи прали тек кад стигну кући у своја села, и док би нешто ручали, већ би падала ноћ, а сутра ујутру, опет рано на воз и клај, клај до Бора на посао и тако вечно у круг.

Поред ове главне, постојала је још једна уска пруга за Црни врх, планину у близини Бора, са које су допремана дрва за огрев и потребе рудника. Црни врх је био добро

пошумљен и одмах по завршетку рата, на њему су организоване радне акције сече шума за потребе државе. У једној таквој је, 1945. године, учествовао и наш Коља.

Цеста, која је пролазила изнад моје куће, својим другим крајем је ишла према Другом и Четвртом километру, где се рачвала у два правца. Један, леви, према Слатини, Рготини и Зајечару, а други према Брестовачкој бањи, Црном врху, Жагубици, Пожаревцу и даље према Београду.

Што се тиче великог борског гиганта, њега сам мало слабије познавао, јер ми из гимназије нисмо залазили у круг рудника, топионице, флотације. То су редовно чинили ученици Средњотехничке школе,

„Бира“ у (некадашњем) центру Бора

рударског и металуршког одсека, а ми смо се спремали за неке друге позиве.

Тако сам највише упознао Гропу, велику рупу километарског пречника и сличне дубине, али којој се могло лако прићи, провлачењем кроз слабу бодљикаву жицу. Била је то рупетина (немачки назив за рупу је Гропа) која је својом величином истовремено изазивала неку врсту страха и екстазе. Бацали смо камење низ њене стране и чудили се слабости својих руку, јер је камење падало врло близу, тик испод нас.

Сећам се и дана, када сам 1966. године дошао у Бор, а са мном је била и моја супруга, Далматинка Маре. Сетио сам се Гропе и хтео сам да је и Маре види. Отишли смо „фићом“ до ње и кад смо се пробили до њене ивице, Маре је зинула од изненађења.

Из оних давних дана у Бору, сећам се, да бих дошао до Гропе или даље ка Бор-селу, морао сам проћи крај ранжирне станице, са великим точковима који су се окретали час у једном, а потом у другом правцу, овисно да ли су спуштали рударе или руду у јаму или их извлачили из ње.

То је био један од симбола старог Бора. Ту су, у близини, били и базени са топлом водом која се трошила у том зачараном кругу од ископавања руде до прављења бакра, због чега је овај град настао и дан-данас постоји, само је много већи, али и на неки свој начин и пуно ружнији, или је то само моја увек присутна носталгија везана за Бор.